

ECONOMIC THEORY AND NOBELELOGY: RECENT ADVANCES

Olena Lehoshyna, PhD in Economics, Lecturer

*Pryluky Technical Applied College
Pryluky, Ukraine*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-222-7-1>

NEO-INSTITUTIONALISM AS A DIRECTION OF MODERN ECONOMIC THOUGHT

НЕОІНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Практика трансформації економічних систем вимагає застосування методологічного інструментарію, основою якого є теорія інституціоналізму.

Інституціоналізм – це невід’ємна складова сучасної європейської і світової економічної науки, що уособлює всі її особливості на сучасному етапі.

Біля витоків сучасного інституціоналізму стояла німецька історична школа. Її представники відкинули основні положення класичної політичної економії та акцентували увагу на політико-правових, історико-етичних і соціально-культурних аспектах розвитку суспільства.

Як самостійний напрям економічної думки, інституціоналізм зародився на рубежі XIX і XX століть у США, де у гострій формі виникли нові соціально-економічні проблеми, що були пов’язані із перебудовою ринкового механізму: відбувся перехід від економіки вільної конкуренції до ринкової моделі недосконалої конкуренції. Монополізація призвела до обмеження вільної конкуренції та негативно позначилася на економіці країни. Малі і середні підприємства не змогли витримати конкуренцію

з трестами та ставали неплатоспроможними. Влада США, у 90-х роках XIX ст. почала здійснювати активні законодавчі антимонопольні заходи [1].

Варто зауважити, що до цього часу не вироблено єдиної концепції щодо змісту поняття «інституція» (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до поняття «інституція» в економічних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених

«Інституція»	
Автор	Зміст
Норт Д. [5, с. 11]	Правила гри в суспільстві, або, точніше, придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію у певне річище.
Марч Дж. та Ольсен Й. [2]	Інституції: «усталений порядок, процедури, домовленості, ролі, стратегії, організаційні форми і технології, навколо яких будується політична діяльність... переконання, парадигми, кодекси, культура і знання, які оточують, підтримують, удосконалюють і заперечують ці ролі та усталений порядок»
Ходжсон Дж. [8]	інституції – це в основному довговічним системи правил, що склалися та укоренилися, які структурують соціальні взаємодії.
Остром Е. [6, с. 51]	Набір працюючих правил, для визначення того, хто має приймати рішення в певних сферах
Саблук П. [7 с. 8]	Правила, формальні і неформальні зв'язки, обмеження, які структурують людську взаємодію, забезпечують регулювання життєвого простору
Шпикуляк О. [10, с. 162]	Правила, традиції, усталені стереотипи; умови ринку

Як видно з таблиці 1, встановлено, що «інституція» вживається для позначення механізму дії норм (правил) у будь-якій галузі суспільних відносин та особливостей управління.

Можна виділити два етапи формування інституціоналізму: класичний інституціоналізм (становлення у першій чверті XX ст.,

основні представники – Т. Веблен, Дж. Коммонс, У. Мітчелл). Нова інституціональна теорія або неоінституціоналізм (становлення у 60–70 роках ХХ ст., основні представники – Дж. Гелбрейт, Р. Коуз, Д. Норт) [1].

Як особлива економічна теорія **неоінституціоналізм** набув визнання у 80–90-х рр. ХХ ст.

Методологічні особливості неоінституціоналізму обумовлені впливом об'єднання двох основних теоретичних джерел: традиційного інституціоналізму та неокласичної школи. Звідси наступні фундаментальні принципи: 1) соціальні інститути мають значення, але 2) вони піддаються аналізу за допомогою стандартних інструментів економічної теорії. Зокрема, активно використовуються такі провідні елементи неокласичної моделі ринкової поведінки, як раціональний вибір та прагматизм, методологічний індивідуалізм, концепція «економічної людини», максимізація корисності тощо [3].

Так, Дуглас Норт професор економіки університету Вашингтона у Сент-Луїсі, започаткував нову інституціональну економічну теорію (новий інституціоналізм), за створення якої отримав Нобелівську премію у галузі економіки 1993 року.

Основою підходу теорії нового інституціоналізму є переконання, що для кожного суспільства існує унікальна система інституцій, і тому уряд може розробити стратегію дій, яка відповідатиме потребам окремішньої культури суспільства та сприятиме економічному зростанню. Через це немає країн, приречених на злидні; для будь-якого суспільства можна створити такі інституціональні межі, які у довгостроковому періоді забезпечать економічне зростання. Треба бути готовим до складнощів, зумовлених явищем, яке Д. Норт називає «дилемою інституціональних змін». Ця дилема полягає у тому, що швидкі, радикальні інституціональні зміни потребують відповідних неформальних інституцій та ідеологічних уявлень, інакше вони призводять до суспільного хаосу; а повільні, поступові зміни саботує бюрократія, яка отримує «корупційні права». Саме теорія

нового інституціоналізму дає змогу визначити стратегію та пріоритети реформування у країнах перехідної економіки [4].

Таким чином, нова інституційна економічна теорія, започаткована Дугласом Нортон, відкриває нові можливості для економічних досліджень.

Значний внесок у розвиток інституційної теорії вніс Рональд Коуз – родоначальник інституціоналізму трансакційних витрат, лауреат Нобелівської премії за серію праць, у тому числі статтю, опубліковану 1937 р. «Природа фірми».

Він вводить такі поняття як «витрати використання механізму цін», «витрати здійснення обміну на відкритому ринку», чи просто «ринкові витрати», а також запровадив вираз «витрати ринкових трансакцій». Щоб здійснити ринкову трансакцію, необхідно визначити, з ким бажано укласти угоду, сповістити тих, з ким бажують укласти угоду і на яких умовах, провести попередні переговори, підготувати контракт, зібрати відомості, щоб переконатись у тім, що умови контракту виконуються, тощо [4].

Варто згадати яскравого представника інституціоналізму Дж. Гелбрейта. У своїх наукових працях він досліджував тенденції зростання масштабності сучасного промислового виробництва, які призвели до утворення гігантських корпорацій і сучасних великих акціонерних товариств. Він доводив, що корпорації досягають найвищих виробничих успіхів завдяки використанню новітньої техніки і технології, а також завдяки тому, що управління підприємствами відбувається з боку так званої «техноструктури».

Дж. Гелбрейт є автором теорії врівноважуючої сили, основний зміст якої зводиться до необхідності подолання соціальних катаклізмів і забезпечення економічної ефективності [9].

Таким чином, сьогодні при дослідженні питань економічної науки таких як проблеми сталого економічного розвитку, економічного розвитку країн із посттрансформаційною економікою, проблеми країн, що розвиваються, розв'язання основних макроекономічних проблем тощо, доцільно використовувати теоретичні напрацювання і методологічні підходи як нової інституціональної економіки, так і неоінституціоналізму.

Специфіка інституціональних підходів полягає в дослідженні правил, норм, процедур, що регламентують ці процеси, і виявленні закономірностей їх розвитку на основі використання емпіричних методів економічного аналізу.

Література:

1. Горячук В.Ф., Жиленко-Паламарчук І.О. Історичні витoki та етапи формування інституціоналізму. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/95420/11-Goryachuk.pdf?sequence=1>.
2. Історія економічних учень : [навч. посібник] / [Базилевич В.Д., Гражевська Н.І., Гайдай Т.В. та ін.]. Київ : Знання, 2004. 1300 с.
3. Неoінституціоналізм та його основні напрямки. URL: <https://poznayka.org/s45111t2.html>.
4. Нестерчук І.К. Інституційний напрямок у сучасній економічній науці. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_3_1/180-183.pdf.
5. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт ; пер. з англ. І. Дзюби. Київ : Основи, 2000. 198 с.
6. Ostrom E. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 276 p.
7. Саблук П. Т. Інституційні засади трансформацій в аграрній сфері: доп. на 13-х річних зборах Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників, 20–21 червня 2011 р. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2011. 64 с.
8. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: Манифест современной экономической теории. Москва : Дело, 2003. 464 с
9. Шиманська О. Джон Гелбрейт – видатний теоретик нового індустріального суспільства. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/13339/1/%D0%94%D0%B6%D0%BE%D0%BD%20%D0%93%D0%B5%D0%BB%D0%B1%D1%80%D0%B5%D0%B9%D1%82%20-%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9.pdf>.
10. Шпикуляк О.Г. Економічні інституції та інститути у розвитку теорії ринку. *Економіка АПК*. 2010. № 1. С. 159–165.